

**RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASINING MOHIYATI
VA
U BO'YICHA ILMIY YONDASHUVLAR TAHLILI**

**Turg'unmirzayev Azmiddin Shamsitdin
o'g'li**

**Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
Namangan filiali**

**Iqtisodiyot kafedrası v.b dotsenti,
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori
(Phd)**

ORG-ID: 0009-0007-2579-2410

WoS ID: PSL-6110-2026

A.Turgunmirzayev@kiut.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot tushunchasining mazmun-mohiyati va uning zamonaviy iqtisodiy tizimdagi o'rnini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda raqamli iqtisodiyotning shakllanishi va rivojlanishiga oid turli ilmiy yondashuvlar ko'rib chiqilib, mazkur tushunchaning iqtisodiy mazmuni, asosiy xususiyatlari hamda an'anaviy iqtisodiyotdan farqli jihatlari yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, ma'lumotlar, raqamli platformalar, innovatsiyalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining iqtisodiy jarayonlardagi o'rnini tahlil qilingan. Ilmiy adabiyotlarda raqamli iqtisodiyot tushunchasiga berilgan ta'riflar o'rganilib, ularning umumiy va farqli jihatlari tizimlashtirilgan. Tadqiqot natijasida raqamli iqtisodiyot nafaqat raqamli texnologiyalardan foydalanishga, balki iqtisodiy faoliyatni tashkil etish, ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, boshqaruv va qiymat yaratish jarayonlarining transformatsiyasiga asoslangan ko'p qirrali iqtisodiy hodisa ekanligi asoslangan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, raqamli transformatsiya, raqamli texnologiyalar, raqamli platforma, innovatsiya, ma'lumotlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, iqtisodiy faoliyat, iqtisodiy tizim, raqamlashtirish.

Аннотация: В статье проведен научно-теоретический анализ сущности понятия «цифровая экономика» и его роли в современной экономической системе. Рассмотрены различные научные подходы к формированию и развитию цифровой экономики, раскрыты экономическое содержание данного понятия, его основные характеристики и отличительные особенности по сравнению с традиционной экономикой. Особое внимание уделено роли цифровых технологий, данных, цифровых платформ, инноваций и информационно-коммуникационных технологий в экономических процессах. На основе изучения научной литературы систематизированы определения цифровой экономики, выявлены их общие и отличительные черты. В результате исследования обосновано, что цифровая экономика представляет собой многогранное экономическое явление, основанное не только на использовании цифровых технологий, но и на трансформации процессов организации экономической деятельности, производства, оказания услуг, управления и создания экономической стоимости. Такой подход позволяет рассматривать цифровую экономику как важнейший фактор структурных изменений и развития современной экономики.

Ключевые слова: цифровая экономика, цифровая трансформация, цифровые технологии, цифровая платформа, инновации, данные, информационно-коммуникационные технологии, экономическая деятельность, экономическая система, цифровизация.

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the essence of the concept of the digital economy and its role in the modern economic system. The study examines various scientific approaches to the formation and development of the digital economy, focusing on its economic content, key characteristics, and distinctive features compared with the traditional economy. Particular attention is given to the role of digital technologies, data, digital platforms, innovations, and information and communication technologies in economic processes. Based on a review of the scientific literature, definitions of the digital economy are systematized, and their common and distinctive features are identified. The study substantiates that the digital economy is a multidimensional economic phenomenon based not only on the use of digital technologies but also on the transformation of the processes of organizing economic activity, production, service delivery, management, and value creation. This approach makes it possible to consider the digital economy as an important factor contributing to structural changes and the development of the modern economy.

Keywords: digital economy, digital transformation, digital technologies, digital platform, innovation, data, information and communication technologies, economic activity, economic system, digitalization.

So'ngi yillarda postindustrial iqtisodiyotning AKTdan tizimli foydalanishga asoslangan yoki "raqamli iqtisodiyot" deb nomlanuvchi shakliga transformatsiyalashuv jarayonlari jadallashdi. Raqamli iqtisodiyot muayyan mamlakat uchun raqamli ekotizimning evolyutsion rivojlanishining mantiqiy davomi hamda davlat, korxonalar va aholini to'liq qamrab olgan innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish imkoniyatiga aylanmoqda.

Raqamli iqtisodiyot faqatgina yangi raqamli texnologiyalar bo'lib qolmasdan, biznes yuritishning an'anaviy qoidalari va iqtisodiy

qonuniyatlardagi jiddiy o'zgarishlarni ham o'z ichiga oladi. “Raqamli texnologiyalar” atamasi bilan umumlashtirilgan global aloqa tarmoqlari, shaxsiy kompyuterlar, elektron mahsulotlar va xizmatlarning paydo bo'lishi va kengayishi iqtisodiyotda masofa va joylashuv, qiymat va naflilik, miqdor va sifat, raqobat, talab va taklif, logistika va vositachilik, inson kapitali, ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar xatti-xarakatlari, marketing kabi tushunchalarning mazmuni, tarkibi va o'zaro bog'liqligini sezilarli darajada o'zgartiradi.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar zamonaviy jamiyat hayotining barcha sohalariga, jumladan iqtisodiyot sohasiga ham faol kirib bormoqda. Iqtisodiyotni raqamlashtirish global iqtisodiyotda iqtisodiy o'sishning muhim omiliga aylanmoqda. O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlari, ijtimoiy soha va davlat boshqaruvi tizimining jadal raqamli rivojlanishini ta'minlash, shu jumladan elektron davlat xizmatlarini ko'rsatish mexanizmlarini yanada takomillashtirish maqsadida “Raqamli O'zbekiston — 2030” strategiyasi ishlab chiqildi. Ushbu strategiyani muvaffaqiyatli amalga oshirish va ko'zlangan maqsadlarga erishishni ta'minlash tahliliy va ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni va innovatsion o'zgarishlarni talab qiladi. Bunday o'zgarishlar esa raqamli iqtisodiyotning mohiyati, tarkibi va rivojlanish xususiyatlari to'g'risida nazariy va tahliliy bilimlarga ega bo'lishni talab qiladi.

Ko'plab xorijiy tadqiqotchilar “raqamli iqtisodiyot” tushunchasining mohiyatini “axborotlashgan iqtisodiyot”, “bilimlar iqtisodiyoti”, “kreativ iqtisodiyot”, “internet-iqtisodiyot”, “tarmoq iqtisodiyoti”, “elektron iqtisodiyot”, “yangi iqtisodiyot” kabi tushunchalar bilan tavsiflashadi. Ushbu atamalarning barchasi nisbatan kengroq tushuncha bo'lgan raqamli iqtisodiyotning alohida jarayonlarini ifodalaydi. Raqamli iqtisodiyot o'zining sifat aniqligini tavsiflovchi bir qator o'ziga xos xususiyatlarni ham o'z ichiga olgan umumlashtiruvchi tushunchadir. Raqamli iqtisodiyotni umumlashtiruvchi kontsepsiya sifatida qabul qilinishi kommunikatsiya

tarmoqlari axborotlarini ishlab chiqarishning navbatdagi omili sifatida, AKTni esa intensiv iqtisodiy o'sishning yangi manbai bo'lgan nomoddiy aktiv sifatida o'rganish zaruratini keltirib chiqaradi.

Ko'pchilik tadqiqotchilar fikriga ko'ra "Raqamli iqtisodiyot" kontsepsiyasining shakllanishi amerikalik olim N.Negropontega bog'liq. N.Negropontening fikricha, raqamli iqtisodiyot yangi iqtisodiy tizim sifatida raqamli mahsulotlarning fizik vaznga ega emasligi va ularning hajmi axborot o'lchami bilan almashtirilganligi, mahsulot egallagan maydonning bir necha baravar kichik ekanligi elektron tovarlarni ishlab chiqarish uchun resurs xarajatlarining past ekanligi, internet tarmog'i orqali mahsulotlarning global darajada juda tez harakatlanishi kabi afzalliklarga ega¹.

Boshqa tadqiqotlar mualliflari fikriga ko'ra esa "raqamli iqtisodiyot" atamasi birinchi bo'lib 1994 yilda kanadalik olim Don Tapskottning "Raqamli iqtisodiyot: tarmoqlashgan intellekt sharoitidagi istiqbollar va xavflar" nomli kitobida keltirilgan. D.Tapskott rivojlangan mamlakatlar xususiyatlarini tavsiflab, ob'ektlarni tasvirlashning raqamli shaklini, axborot texnologiyalarining biznes jarayonlariga, davlat boshqaruv tizimiga ta'sirini alohida ta'kidlaydi hamda raqamli iqtisodiyotni axborot kompyuter texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan iqtisodiyot deb ta'riflaydi.

D.Tapskott birinchi bo'lib, yangi texnologiyalar va raqamli biznes strategiyalari qanday qilib biznes jarayonlarini o'zgartirish bilan birgalikda turli mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqarish va sotish, korxonaning yangi tuzilmasini shakllantirish va samarali biznes qoidalarini belgilash usuli bo'lishini aniqladi. Raqamlashtirishning eng muhim natijalaridan biri sifatida D.Tapskott firmaning institutsional nazariyasiga asoslanib, tranzaktsiya xarajatlarining, jumladan, ma'lumot izlash va shartnoma tuzish xarajatlarining sezilarli kamayishi va natijada mol yetkazib bilan iste'molchi o'rtasida

¹ Nicholas Negroponte. Being Digital. – London: Hodder & Stoughton, 1995. – 243 p.
<http://governance40.com/wp-content/uploads/2018/12/Nicholas-Negroponte-Being-Digital-Vintage-1996.pdf>.

vositachilarsiz to'g'ridan-to'g'ri aloqalar o'rnatiladigan biznesning yangi shakllarining paydo bo'lish imkoniyatlarini ko'rsatadi.

Raqamli iqtisodiyotni tadqiq etishga qaratilgan ishlar ko'p bo'lishiga qaramasdan, raqamli iqtisodiyotning ijtimoiy-iqtisodiy tizim sifatida o'zida nimani ifoda etishi to'g'risida umumiy kontsepsiya mavjud emas. Ko'plab mutaxassislar "raqamli iqtisodiyot" tushunchasini aniq ta'riflamasdan, uni "murakkab tuzilma" sifatida ifodalashadi yoki unga "texnologiyalar birikmasi" sifatida qarashadi. Bir qator ilmiy ishlarda raqamli iqtisodiyotning raqamli texnologiyalarga asoslangan iqtisodiyot sifatida tavsiflanuvchi turli variantlardagi ta'riflari keltirilgan.

1999 yilda N. Leyn raqamli iqtisodiyotning mazmuni bo'yicha ilmiy ta'rifni birinchi bo'lib ishlab chiqdi. Unga ko'ra, raqamli iqtisodiyot – bu internet tarmog'idagi kompyuter va kommunikatsion texnologiyalarning yaqinlashuvi hamda elektron tijoratning rivojlanishini va tashkiliy tuzilmalardagi keng ko'lamli o'zgarishlarni rag'batlantiruvchi axborot va texnologiyalar oqimidir².

T.Mezenburg raqamli iqtisodiyotning statistik jihatdan baholash mumkin bo'lgan uch tarkibiy qismini ajratib ko'rsatadi:

-qo'llab-quvvatlovchi infratuzilma (qurilmaviy va dasturiy ta'minot, telekommunikatsiyalar, tarmoqlar va boshqalar);

-elektron biznes (kompyuter tarmoqlari orqali xo'jalik faoliyati va har qanday biznes jarayonlarini olib borish);

-elektron tijorat (tovarlarni internet orqali tarqatish va sotish)³.

M.Nikrem va boshqalar keltirgan ta'rifga ko'ra, raqamli iqtisodiyot – bu "raqamli" resurslar hisobiga amalga oshirilgan ishlab chiqarishning umumiy iqtisodiy ishlab chiqarish hajmidagi ulushi. Ushbu raqamli resurslar raqamli

² Lane, N. Advancing the digital economy into the 21st century / N. Lane // Information Systems Frontiers. – 1999. – Vol. 1. – № 3. – P. 317–320.

³ Measuring The U.S. Digital Economy: Theory and Practice // Thomas L. Mesenbourg // U.S. Bureau of the Census. <https://2001.isiproceedings.org/pdf/1074.PDF>.

malakalarni, raqamli uskunalarni (aksesuar va butlovchi qismlar, dasturiy ta'minot va aloqa uskunalari), ishlab chiqarish jarayonida foydalaniladigan oraliq raqamli mahsulot va xizmatlarni o'z ichiga oladi⁴.

Yana bir xorijiy tadqiqotchi M.Rouzning ta'kidlashicha esa: “Raqamli iqtisodiyot – bu axborot-kommunikatsion texnologiyalar hisobiga amalga oshiriladigan iqtisodiy faoliyatning xalqaro tarmog'i. Soddarog qilib, ushbu tushunchani raqamli texnologiyalarga asoslangan iqtisodiyot deb ham ta'riflash mumkin”⁵.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT) mutaxassislari tomonidan berilgan ta'rifga ko'ra, raqamli iqtisodiyot tegishli texnologiyalar yordamida internet foydalanuvchilari tomonidan amalga oshiriladigan bir qator iqtisodiy-ijtimoiy faoliyat shakllari va umumiy foydalanishdagi texnologiyalarning birikmasini ifodalaydi. Raqamli iqtisodiyot raqamli texnologiyalar, bog'lanish qurilmalari, axborot tizimlari va ularning funktsiyalari qo'llaniladigan infratuzilmadan iborat⁶.

Jahon banki mutaxassislari fikricha, raqamli iqtisodiyot - bu real vaqtda ma'lumot almashishga asoslangan jadal iqtisodiy rivojlanishning yangi paradigmasi bo'lib, raqamli axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy munosabatlar tizimini ifodalaydi⁷.

Ko'plab mutaxassislar “raqamli iqtisodiyot” tushunchasini aniq ta'riflamasdan, uni “murakkab tuzilma” sifatida ifodalashadi va raqamli

⁴ Knickrehm, M., Berthon, B. & Daugherty, P., 2016. Accenture-Strategy. Digital Disruption: The Growth Multiplier. <https://www.anupartha.com/wp-content/uploads/2016/01/Accenture-Strategy-Digital-Disruption-Growth-Multiplier.pdf>.

⁵ Rouse, M. 2016. Digital Economy, Techtarget, Newton, MA. <http://searchcio.techtarget.com/definition/digital-economy>.

⁶ Dahlman, C., S. Mealy and M. Wermelinger (2016), «Harnessing the digital economy for developing countries», OECD Development Centre Working Papers, No. 334, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/4adffb24-en>.

⁷ Развитие цифровой экономики в России // Всемирный банк. <http://www.vsemirnyjbank.org/ru/events/2016/12/20/developing-the-digital-economyin-russia-international-seminar-1>.

texnologiyalarga asoslangan iqtisodiyot sifatida turli variantlarda ta'riflar keltirishadi.

Rossiyalik mualliflar “raqamli iqtisodiyot” tushunchasiga bir-biridan jiddiy farq qiluvchi ko'proq tor ma'nodagi ta'riflarni berishgan. I.S. Adnamax va Ye.V. Storojevalarning ta'riflashicha, raqamli iqtisodiyot – bu raqamli kompyuter texnologiyalarini rivojlantirish bilan bevosita bog'liq bo'lgan faoliyat bo'lib, unga onlayn xizmatlar ko'rsatish, elektron to'lovlar, internet tijorat, kraudfanding va boshqalar kiradi⁸. N.G. Muminov va G.M.Zaxirovalar iqtisodiyotni raqamlashtirishda va elektron savdoni rivojlantirishda davlat xaridlari tizimining ahamiyati katta ekanligini ta'kidlaganlar⁹.

A.A. Kuntsman raqamli iqtisodiyotni shunday ta'riflaydi: “Raqamli iqtisodiyot – bu iqtisodiyotning zamonaviy shakli bo'lib, u moddiy mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqarish sohasida resurslarni aniqlovchi axborot va bilimning ustunligi, shuningdek, ma'lumotlarni saqlash, qayta ishlash va uzatish uchun raqamli texnologiyalardan faol foydalanish bilan tavsiflanadi”¹⁰.

R.V. Mesheryakov “raqamli iqtisodiyot” atamasi bo'yicha ikki xil, klassik va kengaytirilgan yondashuv borligini takidlaydi. Klassik yondashuvga ko'ra, raqamli iqtisodiyot raqamli texnologiyalarga asoslangan iqtisodiyot va shu o'rinda faqat elektron tovar va xizmatlar sohasini tavsiflaydi. Masalan, masofaviy ta'lim, telemeditsina. Kengaytirilgan yondashuvga ko'ra raqamli iqtisodiyot – bu raqamli texnologiyalardan foydalanib amalga oshirilgan iqtisodiy ishlab chiqarish jarayonidir¹¹.

⁸ Аднамах И.С., Сторожева Е.В. Использование информационных технологий в обеспечении финансовой безопасности банков // Молодая наука – 2015: матер. VI Открытой Междунар. молодежной науч.-практ. конф. 2016. С. 119–121.

⁹ Muminov N.G., Zakhirova G.M. The role of public procurement in the digitalization of the economy and adoption of e-commerce. St. Petersburg State Polytechnical University Journal. Economics Vol. 13, No. 2, 2020. P.30-39. DOI: 10.18721/JE.13203

¹⁰ Кунцман Александр Арнольдович Трансформация внутренней и внешней среды бизнеса в условиях цифровой экономики // УЭК. 2016. №11 (93). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/transformatsiya-vnutrenney-i-vneshney-sredy-biznesa-v-usloviyah-tsifrovoy-ekonomiki>.

¹¹ Цифровая экономика: как специалисты понимают этот термин. МОСКВА, 16 июн – РИА Новости, Анна Урманцева. [Электронный ресурс]. URL: <https://ria.ru/science/20170616/1496663946>.

T.A. Gasanov va G.A. Gasanovlar keltirgan ta'rifga ko'ra, raqamli iqtisodiyot deganda yetakchi ilmiy yutuqlar va ilg'or texnologiyalarga, birinchi navbatda axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan iqtisodiyotdagi institutsional kategoriyalar tizimi bo'lib, uning amal qilishi yalpi ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga, aholi turmush darajasi va sifatini yaxshilash maqsadida barqaror iqtisodiy o'sish sur'atlarini saqlab turishga qaratiladi. Raqamli iqtisodiyot institutsional iqtisodiyotning transformatsiyalashuvi bo'lib, ushbu jarayonda milliy boylik hajmini kengaytirish, aholi turmush darajasini oshirish va mamlakatning iqtisodiy xavfsizligini mustahkamlash maqsadlarida milliy iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirish uchun raqamli texnologiyalardan har tomonlama va tizimli foydalaniladi¹².

V.M. Bondarenkoning fikriga ko'ra, raqamli iqtisodiyot – bu to'rtinchi sanoat inqilobi texnologiyalariga mos keladigan iqtisodiy munosabatlar modelining yaxlit, tizimli va kompleks muammosidir, ya'ni XXI asrning raqamli texnologiyalari va boshqa yuqori texnologiyalari raqamli iqtisodiyotning shakllanishi, rivojlanishi va amalga oshirilishida ob'ektiv qo'yilgan maqsadlarga erishishni ta'minlashi zarur¹³.

V.I. Tkach esa “raqamli iqtisodiyot” atamasining mohiyatini quyidagicha ta'riflaydi: “Raqamli iqtisodiyot – bu raqamli platformalar, algoritmlar, bulutli infratuzilmalarning keng qo'llanilishi va jamiyatdagi ijtimoiy-axloqiy jihatlardagi o'zgarishlar va xavfsizlik va sinergiyani boshqarish sharoitida intellektual kapitaldan foydalanishga e'tibor qaratib, global, makro, mezo va mikro darajalarda mulk va yalpi ichki mahsulotning barqaror iqtisodiy

¹² Gasanov T.A., Gasanov G.A. Цифровая экономика как новое направление экономической теории // Региональные проблемы преобразования экономики. 2017. № 6. С. 4–10.

¹³ Бондаренко, В. М. Мировоззренческий подход к формированию, развитию и реализации «цифровой экономики» / Бондаренко В. М. // Современные информационные технологии и ИТ-образование. – 2017, Т. 13. – № 1. – С. 237–251.

rivojlanishiga yo'naltirilgan kishilar, biznes va buyumlarning keng ko'lamli tuzilmasidir"¹⁴.

G.N.Andreeva va boshqalar muallifligida nashr etilgan monografiyada quyidagicha ta'rif keltiriladi: "Raqamli iqtisodiyot – bu texnoraqamli shakldagi tovar va xizmatlarni ishlab chiqarish, taqsimlash, ayirboshlash va iste'mol qilish bilan bog'liq iqtisodiy munosabatlarning tizimli yig'indisidir"¹⁵.

E.P.Boyko va boshqalar raqamli iqtisodiyotni raqamli texnologiyalarga asoslangan faoliyat shakllari majmuasi, shuningdek raqamli texnologiyalarning ishlashini ta'minlaydigan infratuzilma sifatida tushunishlarini va bu o'rinda raqamli texnologiyalar deganda raqamli tizimlar asosida axborotni yaratish, yig'ish, qayta ishlash, saqlash va uzatish texnologiyalarini tushunish zarurligini ta'kidlashadi¹⁶.

I.N.Tkachenko va Ye.N.Starikovlarning "raqamli iqtisodiyot" kategoriyasining mohiyati bo'yicha nazariy yondashuviga ko'ra, raqamli iqtisodiyot – jamiyat taraqqiyotining yangi paradigmasi bo'lib, u raqamli texnologiyalar va axborotni qayta ishlash usullariga asoslangan iqtisodiy rivojlanishning yangi sifatini, raqamli texnologiyalarga to'liq asoslangan iqtisodiyot va ijtimoiy sohaning yangi raqamli tarmoqlarini, iqtisodiyot va jamiyat hayotini raqamlashtirish bilan bog'liq ijtimoiy-iqtisodiy transformatsiyalarni o'z ichiga oladi¹⁷.

Rossiyalik mualliflarning ilmiy tadqiqot ishlarida "raqamli iqtisodiyot" tushunchasiga keng ma'noda ham bir qator ta'riflar berilgan. Jumladan, R.K.Asanov "raqamli iqtisodiyot – bu yuqori texnologiyali biznes tuzilmalari tomonidan elektron tovar va xizmatlar ishlab chiqarishga va ushbu

¹⁴ Ткач В.И. Цифровая экономика: оптимум, эквilibrium, синергизм / В.И. Ткач // Экономика и экология территориальных образований. – 2018. – Т. 2, № 2. – С. 24–32.

¹⁵ Андреева Г.Н. / Развитие цифровой экономики в России как ключевой фактор экономического роста и повышения качества жизни населения: монография / Г.Н. Андреева [и др.]. – Нижний Новгород: Профессиональная наука, 2018. – 131 с.

¹⁶ 4 Бойко Е.П., Евневич М.А., Колышкин А.В. Экономика предприятия в цифровую эпоху// Российское предпринимательство. 2017. Т. 183, № 7. С. 1127–1136.

¹⁷ 5 И.Н. Ткаченко, Е.Н. Стариков. Цифровая экономика: основные тренды и задачи развития // Изв. Саратов. ун-та. Нов. сер. Сер. Экономика. Управление. Право. 2020. Т. 20, вып. 3. С. 244–255.

mahsulotlarni elektron tijorat orqali taqsimlashga asoslangan iqtisodiyot”¹⁸ deb ta’riflagan bo’lsa, V.P.Kupriyanovskiy, S.A.Sinyagov, S.I.Lipatovlar raqamli iqtisodiyot deganda elektron shaklda amalga oshiriladigan iqtisodiy munosabatlar tushunilishi zarurligini ta’kidlashadi¹⁹. V.M.Matveeva raqamli iqtisodiyotni raqamli texnologiyalar yordamida iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirish paradigmasi deb hisoblaydi²⁰. N.V. Vasilenko raqamli iqtisodiyotga inson faoliyatning barcha sohalarida ma’lumotlarni saqlash, qayta ishlash va uzatish uchun raqamli texnologiyalardan foydalanishni faol joriy etish bilan tavsiflanadigan iqtisodiyot shakli sifatida qaraydi²¹.

Yuqorida ko’rib chiqilgan yondashuvlar bilan bir qatorda, raqamli iqtisodiyotni sanoat, agrosanoat majmuasi va qurilishni rivojlantira oluvchi hamda real iqtisodiyotga qo’shimcha tizim sifatida talqin qiluvchi ilmiy qarashlar ham mavjud. Bu borada A.V.Keshelava, V.G. Budanov, V.Yu. Rummyantsev va boshqalar raqamli iqtisodiyotning mohiyatini tushuntirish maqsadida “gibrid olam” tushunchasini kiritishgan. Ularning fikriga ko’ra, “raqamli iqtisodiyot” – bu gibrid olam sharoitida mavjud bo’ladigan iqtisodiyotdir. Ushbu ta’rifda “raqamli iqtisodiyot” atamasini yozishda ataylab qo’shtirnoq belgisidan foydalanishgan. Chunki ular umumiy iqtisodiyot tarkibida alohida ajralib turadigan “raqamli iqtisodiyot” degan voqelik yo’q deb hisoblashadi²².

SHuningdek ayrim tadqiqotchilar raqamli iqtisodiyotni mavjud emas deb hisoblaydilar, real iqtisodiyotning raqamli segmentini ko’rib chiqqan holda

¹⁸ Асанов Р. К. Формирование концепции «цифровой экономики» в современной науке / Р. К. Асанов // Социально-экономические науки и гуманитарные исследования. – 2016. – № 15. – С. 143–148.

¹⁹ 7 Куприяновский В.П., Сиягов С.А., Липатов С.И. «Цифровая экономика – «Умный способ работать» // International Journal of Open Information Technologies. 2016. № 2. С. 26–32.

²⁰ Матвеева В.М. Цифровая экономика: тренды и перспективы // Инновационное развитие социально-экономических систем: условия, результаты и воз можности: сб. матер. V Междунар. науч.-практ. конф. М., 2017. С. 98–104.

²¹ Василенко Н.В. Цифровая экономика: концепции и реальность // Инновационные кластеры в цифровой экономике: теория и практика: тр. науч.- практ. конф. с междунар. участием 17–22 мая 2017 г. / под ред. д-ра экон. наук, проф. А.В. Бабкина. СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2017. С. 147–151.

²² Введение в «Цифровую» экономику. На пороге «цифрового будущего». Книга первая / А. В. Кешелова В. Г. Буданов, В. Ю. Румянцев и др.; под общ. ред. А. В. Кешелова; гл. «цифр.» конс. И. А. Зимненко. – ВНИИГеосистем, 2017. – 28 с.

raqamli iqtisodiyotni “iqtisodiyotning moddiy sektoriga nisbatan iqtisodiy faoliyat jarayoni ishtirokchilari o’rtasidagi o’zaro bog’liqlik samaradorligini oshirish imkonini beruvchi infratuzilma ustqurmasi” deb ta’riflashadi²³.

O’zbekistonda ham raqamli iqtisodiyot va uni rivojlantirishga qaratilgan kam sonli bo’lsada ilmiy va uslubiy nashrlar chop etilgan va bu jarayon asosan mamlakatimizda raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni shakllantirish va rivojlantirish to’g’risidagi bir qator Prezident qarorlari va farmonlari qabul qilinganidan keyin sezilarli darajada jadallashdi.

Mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan biri bo’lgan S.S.Gulyamov rahbarligidagi mualliflar guruhi raqamli iqtisodiyotni “jarayonlarni tahlil qilish natijalaridan foydalanish va katta hajmdagi ma’lumotlarni qayta ishlash asosida turli xildagi ishlab chiqarishlar, texnologiyalar, asbob-uskunalar, tovarlar va xizmatlarni saqlash, sotish va yetkazib berish samaradorligini jiddiy ravishda oshirishga imkon beradigan va raqamli ko’rinishdagi ma’lumotlar asosiy ishlab chiqarish omili deb sanalgan xo’jalik faoliyatidir” deb ta’riflash to’g’ri bo’lishini ta’kidlashgan. SHuning bilan birgalikda ushbu ta’rifning foydalanish uchun noqulay ekanligi aytib o’tib, o’zlarining quyidagi funktsional ta’rifini keltirishgan: “Raqamli (elektron) iqtisodiyot bu - axborot, jumladan, shaxsiy axborotdan foydalanish hisobiga barcha qatnashchilarning ehtiyojlarini maksimal darajada qondirish uning o’ziga xos xususiyati bo’lgan iqtisodiyotdir”²⁴.

Iqtisod fanlari doktori, professor N.X.Jumaevning ta’kidlashicha, raqamli iqtisodiyot deganda, faqatgina Blokcheyn (Blockchain) texnologiyasini va ulardan xalqaro moliya bozorlarida foydalanish masalalarini yoki

²³ Акбердина, В.В. (2018). Трансформация промышленного комплекса России в условиях цифровизации экономики. Известия Уральского государственного экономического университета, 19(3), 82-99. <https://doi.org/10.29141/2073-1019-2018-19-3-8>.

²⁴ Gulyamov S.S. Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalar: O'quv qo'llanma / S.S.Gulyamov, R.H.Ayupov, O.M.Abdullayev, G.R.Baltabayeva; — T.: «Iqtisod-Moliya», 2019, - 380 b.

kriptoalyutalarni tushunish kerak emas. Raqamli iqtisodiyot deganda, raqamli kommunikatsiyalar, IT yordamida olib boriladigan iqtisodiyot tushuniladi²⁵.

O.M.Umarovning ta'kidlashicha, raqamli iqtisodiyot alohida faoliyat turini emas, balki ishbilarmonlik, sanoat ob'ektlari, xizmatlarda axborot texnologiyalaridan faol foydalanishni anglatadi. Agar oddiy iqtisodiyotda moddiy buyumlar asosiy resurs hisoblansa, raqamli iqtisodiyotda bu qayta ishlanadigan hamda uzatiladigan axborot, ma'lumotlar bo'ladi²⁶.

Yana bir tadqiqotchi O.S.Umarovning fikricha, raqamli iqtisodiyot – bu ishlab chiqarish kompleksi insonlar uchun qulayliklarni ta'minlaydigan mahsulot va xizmatlarni yaratadigan virtual muhit bo'lib, raqamli texnologiyalardan foydalangan holda iqtisodiy ishlab chiqarish tizimidir. SHuningdek, raqamli iqtisod rasmiylashtirilishi mumkin bo'lgan barcha narsani qamrab olishi mumkin, ya'ni mantiqiy sxemalarda namoyon bo'ladi. Hayotning o'zi esa bu «narsalarni» ishlab chiqarish, tarqatish, almashtirish va iste'mol qilish tizimiga aylantirishga imkoniyat yaratadi²⁷. Yuqorida ko'rib chiqilgan ko'plab yondashuvlarni qiyosiy tahlil qilgan holda, “raqamli iqtisodiyot” tushunchasi bo'yicha ta'riflarni umumiy mazmun jihatidan quyidagi 1-jadvalda keltirilgan tartibda tasniflash mumkin.

1-jadval

²⁵ Жумаев Н.Х. Рақамли иқтисодиёт нега керак ва у нима беради? – 12.03.2020. – Электрон ресурс: <https://review.uz/oz/post/raqamli-iqtisodiyot-mam-lakatimiz-taraqqiyoti-garovidir>.

²⁶ Jumanova S. Raqamli iqtisodiyot: taraqqiyot sari qisqa yo'l. 17 sentyabr 2020. “Yangi O'zbekiston” – Elektron resurs: <https://yuz.uz/news/raqamliiqtisodiyot-taraqqiyot-sari-qisqa-yol>.

²⁷ Umarov O.S. Raqamli iqtisodiyot va uning rivojlanish tendentsiyalari. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. № 3, may-iyun, 2018 yil.

“Raqamli iqtisodiyot” tushunchasi bo’yicha ta’riflarning mohiyati bo’yicha tasniflanishi²⁸

Mualliflar	Ta’riflarning umumiy mazmuni
M. Rouz, IHTT 2016, Jahon banki, UNCTAD, R.V. Mesheryakov, V.I. Tkach, V.M. Bondarenko, I.P. Boyko, N.V. Vasilenko, I.N. Tkachenko.	Inson faoliyatining barcha sohalarida axborotlarni to’plash, saqlash, qayta ishlash, o’zgartirish va uzatish uchun raqamli texnologiyalarni faol joriy etish va amalda qo’llash bilan tavsiflanadigan iqtisodiyot turi
M.Nikrem, I.S.Adnamax, Ye.V.Storojeva, R.K.Asanov, V.P.Kupriyanovskiy, O.S.Umarov	Virtual muhitda raqamli tovarlar ishlab chiqarish va sotish bo’yicha milliy iqtisodiyot tarmoqlari sifatidagi iqtisodiy faoliyat shakllari majmuasi
A.A. Kuntsman, G.N. Andreeva, S.S. Gulyamov, N.X. Jumaev.	Real vaqt rejimida raqamli axborot telekommunikatsiya texnologiyalari va tarmoqlaridan foydalanishga asoslangan ijtimoiy, iqtisodiy, tashkiliy va texnik munosabatlar tizimi
N. Leyn, A.V.Keshelava, V.G. Budanov, V.M. Matveeva, V.Yu. Rumyantsev, V.V. Akberdina, O.M.Umarov.	Iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga yo’naltirilgan, real iqtisodiyotga qo’shimcha bo’lgan turli elementlarning (texnik, infratuzilmaviy, tashkiliy, dasturiy, me’yoriy, qonunchilik va boshqalar) murakkab birlashmasi

²⁸ Muallif ishlanmasi.

Tahlillar va chiqarilgan xulosalar asosida quyidagi mualliflik tarifini taklif etamiz: raqamli iqtisodiyot – bu iqtisodiy faoliyatda boshqaruv usullari va ishlab chiqarish texnologiyalarini muntazam takomillashtirib borishga imkon beruvchi, mahsulot ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatishning raqamli modellarini shakllantiruvchi raqamli tarmoq texnologiyalaridan keng foydalanish bilan bog'liq ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik munosabatlarni qamrab oluvchi makrodarajadagi iqtisodiy tizimdir. Raqamli iqtisodiyot tarkiban AKT sektori, raqamli mahsulotlar va xizmatlar tarmoqlari, to'laligicha raqamlashtirilgan ishlab chiqarish va boshqaruv texnologiyalariga ega real ishlab chiqarish tarmoqlaridan tashkil topadi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot shunchaki raqamli mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqarish bo'yicha iqtisodiy faoliyat yoki iqtisodiyotning alohida tarmog'i bo'lib qolmasdan, raqamli jarayonlarga integratsiyalashgan mijozlar ehtiyojlarini qondirishni kengaytirish, raqamli ekotizimlarni yaratish uchun axborot tarmoqlaridan foydalangan holda bozorlarda innovatsion hamkorlikni rivojlantirish, raqamli qarorlar qabul qilish asosida mahsulot va xizmatlarni texnologik takomillashtirish, biznes jarayonlari va korxonani boshqaruvining tashkiliy shakllarini raqamli qayta tashkil etish hisobiga faoliyat samaradorligining oshishiga erishiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. Normativ-huquqiy hujjatlar va metodologik ahamiyatga molik nashrlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.04.2020 yildagi PQ-4699-son "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. [PQ-4699-son 28.04.2020. Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida \(lex.uz\)](#)

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 7-февралдаги ПФ-4947 – сонли “Ўзбекистон Республикасини унада ривожлантириш стратегиyasi тўғрисида”ги Фармони.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M. Mirziyoevning 2020-yil 21-yanvardagi O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga va Senetiga Murojaatnomasi.

II. Monografiya, ilmiy maqola, patent, ilmiy to'plamlar

4. Abdullayev M., Hamidova L., G'oyibberdiyev A. (2018). Ishsizlikning namoyon bo'lishi va uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari. Вопросы управления и экономики: современное состояние актуальных проблем (101-104-betlar).

5. Ayupov R.X., Asraev U.M. Kraudsorsing va kraudfoundingning raqamli iqtisodiyot uchun yaratadigan imkoniyatlari. Iqtisodiyotning tarmoqlarini innovatsion rivojlanishida AKTning ahamiyati, Respublika ilmiy-texnik anjumanining ma'ruzalar to'plami, 3-qism, 2019 yil. 14-15 mart, 398-399 betlar.

6. Ayupov R.X., Baltabaeva G.R. Raqamli valyutalar bozori: innovatsiyalar va rivojlanish istiqbollari. –T: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2018, 172 bet.

7. Ayupov R.X., Baltabaeva G.R. Raqamli valyutalar bozori: innovatsiyalar va rivojlanish istiqbollari. –T: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2018, 172 bet.

8. Baltabaeva G.R. va boshkalar. O'zbekistonda innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish muammolari va yechimlari. – T: “Iqtisod-moliya” nashriyoti, 2015, 144 bet.

9. Baltabaeva G.R. va boshqalar. O'zbekistonda elektron biznesning rivojlanish istiqbollari. –T: «Format poligraf» nashriyoti, 2016, 205 bet.

10. Baltabaeva G.R.va boshqalar. Kichik biznes va tadbirkorlikda innovatsion rivojlanish yo'nalishlari. –T: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2018, 232 bet.
11. Dahlman, C., S. Mealy and M. Wermelinger (2016), «Harnessing the digital economy for developing countries», OECD Development Centre Working Papers, No. 334, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/4adffb24-en>.
12. Efraim Turban, David King, Jae Kyu Lee, Ting-Peng Liang, Deborrah C. Turban. Elektronik Commerce: A Managerial and Social Networks Perspective. Eighth Edition. Springer Texts in Business and Economics. Library of Congress Control Number: 2014950448. Springer International Publishing Switzerland, 2015. - 821 pages.
13. Evans Philip, BCG, 2015, p.74.
14. Frank, A. G., Dalenogare, L. S., & Ayala, N. F. (2019). Industry 4.0 technologies: implementation patterns in manufacturing companies. International Journal of Production Economics. doi: 10.1016/j.ijpe.2019.01.004
15. Greengard, S. (2015), The Internet of Things, MIT Press, Cambridge and London.
16. Gulyamov S.S. Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalar: O'quv qo'llanma / S.S.Gulyamov, R.H.Ayupov, O.M.Abdullayev, G.R.Baltabayeva; — T.: «Iqtisod-Moliya», 2019, - 380 b.
17. Gulyamov S.S. va boshqalar. Elektron tijorat asoslari. O'quv qo'llanma, Intellektual mulk agentligida ruyhatga olingan va deponentga qo'yilgan –iccenter.uz – saytida 001896 raqami bilan 20.01.2020 sanasida qayd qilingan. 346 bet.
18. Gulyamov S.S., Ayupov R.X. Milliy iqtisodiyotda raqamli texnologiyalardan foydalanishning strategik ahamiyati. Toshkent,

www.UzA.uz, UzMAA – Uzbekiston Milliy Axborot Agentligi «Elektron jurnali», UzMAA Axborotnomasi, 2019 yil oktyabr, №1. 11 bet.

19. Hanna, N. A Role for the State in the Digital Age. Journal of Innovation and Entrepreneurship 7, 5 (2018).
<https://doi.org/10.1186/s13731-018-0086-3>

20. Jumanova S. Raqamli iqtisodiyot: taraqqiyot sari qisqa yo'l. 17 sentyabr 2020. "Yangi O'zbekiston" – Elektron resurs:
<https://yuz.uz/news/raqamliiqtisodiyot-taraqqiyot-sari-qisqa-yol>.

21. Raqamli iqtisodiyot: bu nima va u bizning hayotimizni qanday o'zgartiradi? (<https://www.weforum.org/agenda/2016/11/the-digital-economy-what-is-it-and-how-will-ittransform-our-lives/>)

22. Введение в «Цифровую» экономику. На пороге «цифрового будущего». Книга первая / А. В. Кешелава В. Г. Буданов, В. Ю. Румянцев и др.; под общ. ред. А. В. Кешелава; гл. «цифр.» конс. И. А. Зимненко. – ВНИИГеосистем, 2017. – 28 с.

23. Гаврилов Л. П. Электронная коммерция: учебник и практикум для вузов / 3-е изд., доп. Москва: Издательство Юрайт, 2019. -477 с.

24. Гасанов Т.А., Гасанов Г.А. Цифровая экономика как новое направление экономической теории // Региональные проблемы преобразования экономики. 2017. № 6. С. 4–10.

25. Жумаев Н.Х. Рақамли иқтисодиёт нега керак ва у нима беради? – 12.03.2020. – Электрон ресурс:
[https://review.uz/oz/post/raqamli-iqtisodiyot-mam lakatimiz-taraqqiyotigarovidir](https://review.uz/oz/post/raqamli-iqtisodiyot-mam-lakatimiz-taraqqiyotigarovidir).

26. Турғунмирзаев, А. (2025). НОВЫЕ ПРОЯВЛЕНИЯ КОНКУРЕНЦИИ В СФЕРЕ СТРАХОВЫХ УСЛУГ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА. Экономическое развитие и анализ, 3(2), 368-376.

27. Турғунмирзаев, А. (2025). ЦИФРОВИЗАЦИЯ СТРАХОВОГО

РЫНКА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЕГО
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ. Передовая экономика и
педагогические технологии, 2(1), 289-297.

28. Турғунмирзаев, А. (2025). НАПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИИ
РАЗВИТИЯ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В ЦИФРОВОЙ
ЭКОНОМИКЕ. Экономическое развитие и анализ, 3(1), 439-446.

29. ТУРҒУНМИРЗАЕВ, А. (2025). СУҒУРТА БОЗОРИНИ
РАҚАМЛАШТИРИШ УНИНГ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ
ОШИРИШНИНГ ОМИЛИ СИФАТИДА. ILG'OR IQTISODIYOT VA
PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR Учредители: Shafi Science Center
Ltd, 2(1), 289-297.

30. Турғунмирзаев, А., & Шамситдинов, М. (2023). Суғурта
Компаниялари Рақобатбардошлигини Бошқаришда Рақамли
Иқтисодиётнинг Ўрни. Nashrlar, 238-241.

31. Turgunimirzayev, A. Directions of the Development Strategy of
Insurance Companies in the Digital Economy. Economic Development and
Analysis, 3(1), 439-446.

32. Turgunmirzaev, A. New Appearances of Competition in the
Insurance Services Sector: Theory and Practice. Economic Development
and Analysis, 3(2), 368-376.

33. Turg'unmirzayev, A. Digitalization of the Insurance Market as A
Factor in Increasing Its Competitiveness. Advanced Economics and
Pedagogical Technologies, 2(1), 289-297.

34. Turgunmirzaev, A. (2025). Developing Forms of Competition in
The Insurance Field: Theory and Practical Aspects. Central Asian Journal
of Innovations on Tourism Management and Finance, 6(3), 1083-1090.

III. Internet saytlari

35. UN E-Government knowledge base.

36. UNCTAD. (2017). World Investment Report 2017. Investment and the Digital Economy. Geneva. 237 p.
URL:http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf
37. <http://mitc.uz/uz/news/view/1186>
38. <http://www.biznes-daily.uz/ru/birjaexpert/65417-raqamli-iqtisodiyotning-afzalliklari-va-istiqbolliiyunalishlari>.
39. <https://review.uz/oz/post/raqamli-iqtisodiyotmamlakatimiz-taraqqiyoti-garovidir>.
40. <https://www.texnoman.uz/post/raqamli-iqtisodiyotnima.html>